

Abdullah Nasri

U POTRAZI ZA SAVRŠENIM ČOVJEKOM¹

Pitanje spoznavanja čovjeka od davnina je privlačilo pažnju religija, filozofskih škola i različitih kultura, i može se naći vrlo malo filozofskih i umnih sistema koji se na neki način nisu bavili pitanjem spoznaje čovjeka.

Poznata sintagma “spoznaj sebe”, koja se prenosi od Sokrata, premda je samo u drugačijim formulacijama postojala u mišljenjima i promišljanjima i prije Sokrata, pokazatelj je činjenice da čovjek nije nikad bio ravnodušan prema “sebi” i svojoj egzistencijalnoj zbilji. Ako se nekim školama zamjera da nisu posvećivale pažnju čovjeku, to ne znači da se te škole nisu uopće osvrtnale na čovjeka, nego je poenta u tome da nisu promišljale čovjeka kako dolikuje njegovom položaju.

Počev od škola mišljenja i religija Indije do grčke i rimske filozofije, od mišljenja i mislilaca kršćanskog srednjeg vijeka do autentičnog islamskog mišljenja, od renesanse do sadašnjeg doba, permanentno je bilo prisutno pitanje spoznaje čovjeka različiti segmenti njegovog bivstvovanja zaokupljali su pažnju. Ipak, pažnja koju islam ili indijske religije poklanjaju čovjeku nikako se ne može smatrati identičnom pogledima na čovjeka grčkih filozofa, no unatoč tome može se kazati kako je pitanje spoznaje čovjeka bilo predmetom svih sistema mišljenja i religija.

¹ Tekst je preuzet iz knjige Abdullah Nasri, “Lik savršenog čovjeka kroz različite škole mišljenja”, Teheran, 1376, str. 1-6.

Dva stalajišta o čovjeku

Na čovjeka se može gledati sa dva stalajišta. Jedno stalajište traži odgovor na pitanje “Šta je čovjek?” Znači: Koja su svojstva i motivi skriveni u njegovoj biti? Ili, kakvu čovjek posjeduje prirodu, sklonosti i instinkte? Drugim riječima, kakvu ima prirodu i bit perceptivni i izvanjski čovjek u stanju kretanja i hoda? Da li po svom biću posjeduje pozitivnu ili negativnu prirodu? Da li je čovjek dobar po svojoj prirodi ili loš? Da li je čovjek u suštini pokvaren, ili je po svojoj biti anđeoslik, ili uopće nije ništa od ovog dvoga, nego posjeduje sklonost prema lijepom i dobrom i, također, sklonost ka lošem i ružnom.

Sa drugog stalajišta promatra se pitanje “Šta bi čovjek trebao biti?” Znači: Ko je “idealni čovjek”, ko je “savršeni čovjek”? Drugim riječima, koji bi cilj čovjek trebao u svom životu sebi postaviti kako bi, krećući se prema njemu, postigao savršenstvo svoga bića?

Dakle, sa ovog drugog stalajišta promatraju se putevi i načini dosezanja savršenog bića, dakle, kojim putem ili kojim putevima čovjek treba prohoditi da bi pronašao pristup mjestu savršenstva i priskrbio odličje savršenog čovjeka.

Diskusija sa prvog stalajišta, odnosno spoznavanje različitih segmenata ljudske egzistencije, nalazi se u području psihologije, i zadatak je psihologa da prodru u dubine ljudskog bića i otkrivaju čovjekove odlike i vrline. Međutim, drugo stalajište, rasprava oko toga šta bi čovjek trebao, ili ne bi trebao biti, vezano je za etiku. Dakle, zadaća je etike da precizira ono što treba ili ne treba, što opet rezultira uzdizanjem i usavršavanjem čovjeka.

Ova dva stalajišta mislioci i različite škole promišljali su na sebi svojstven način. U prošlosti, kada područja znanstvenog istraživanja po znanostima međusobno nisu bila odvojena, mislioci su ova dva aspekta ujedno istraživali. Kod starijih škola mišljenja i religija vrlo ih je malo koje su sistematično postavljale razliku između ova dva aspekta. One su govorile o “egzistenciji” čovjeka, ali i o onome što “treba”, ne uspostavljajući bilo kakvu granicu između toga dvoga.

Ono što je interesantno kada je riječ o predašnjim misliocima i njihovom razumijevanju čovjeka, svakako je njihovo temeljitije promišlja-

nje čovjeka nego što su to činili profesionalni psiholozi zadnjih vjekova. Čak su neki savremeni književnici, poput Viktora Igoa ili Dostojevskog, dublje poimali čovjeka od psihologa kakav je bio Frojd. Velika je greška misliti kako je savremena psihologija uspješnija od različitih škola u prošlosti.

Međutim, ove riječi ne treba shvatiti kao ignoriranje značajnih i preciznih otkrića nekih teoretičara psihologije, kao što, je, recimo, Jung. Namjera mi je istaći da nam u spoznavanju različitih aspekata ljudske egzistencije religije i filozofija mogu pružiti vrlo dragocjenu pomoć, te, u suštini, mnoge nepromjenljive zakonitosti vezane za čovjeka možemo spoznati temeljitim proučavanjem tih škola i religija. Nažalost, profesionalni su psiholozi usljed svojih nerealnih predstava ostali nemarni naspram tih nepromjenljivih zakonitosti. Stoga kažemo da je, u cilju prezentiranja ideje idealnog čovjeka i načina na koji možemo sebe dovesti do tog odredišta, potrebno ljudsku prirodu promišljati na ispravnim temeljima. Znači, prije svega, moramo čovjeka tačno spoznati i informirati se o njegovim egzistencijalnim mogućnostima i potencijalima, da bi potom, koliko je to moguće, pojмили trajna i nepromjenljiva načela ljudske prirode i bivstvovanja. Nakon, i na temelju razumijevanja tih mogućnosti i potencijala odredit ćemo čovjekov cilj kako bi, krećući se ka cilju, dostigao visoki položaj dostojan savršenog čovjeka.

Prema tome, za razumijevanje savršenog čovjeka sa stanovišta bilo koje škole, religije ili mislioca, nužno je na početku razmotriti na koji način ta škola ili religija objašnjavaju čovjeka. Dakle, kako razumijevaju i tumače čovjeka i njegovu egzistenciju? To je, naime, nužno jer ako pojedina škola nije kadra ispravno i tačno razumijeti ova pitanja, neizbježno biva neuspješna pri prezentiranju ljudskog uzora.

Savršeni čovjek kroz povijest

Kroz povijest velike osobe, savršeni ljudi bili su predmet poštovanja, a ljudi su ih po dobru spominjali. Kao da je želja za veličinom skrivena u ljudskoj biti, čak i osobe koje su ogrezle u nemoral, u trenucima kada dođu sebi, sa posebnim pijetetom i uvažavanjem spominju velike ljude.

Promišljanje savršenog čovjeka, čovjeka koji je uzor i mjera za ljude ima veoma dugu tradiciju. Tokom povijesti čovjek je konstantno tragao za savršenim čovjekom i u tom traganju nekad je sebi predstavljao kao uzore savršenog čovjeka natprirodna bića i božanstva, ponekad legendarne i mitske junake, nekad istaknute historijske ličnosti.

Buda i Konfučije govorili su o savršenom čovjeku, Isa, a.s., i Muhamed, a.s., također. Zaratustra je spominjao uzvišenog i dobrog čovjeka, Platon i Aristotel isto tako. Niče i Marks, također su nastojali da predstave odabranog čovjeka, kao što su to činili i mistici i gnostici.

Svaki od njih sa svog specifičnog stanovišta, odnosno svjetonazora koji je dominirao njihovim mišljenjem, prezentirao je uzornog i idealnog čovjeka. Neki su se trudili da savršenog čovjeka promatraju sa aspekta materije i materijalizma, drugi duha i duhovnosti. Jedni su ga definirali kao čovjeka ukrašenog etičkim vrlinama, a neki da je to čovjek znalac i mudrac. Jedni su se bazirali na srce, a drugi opet na razum i mišljenje. Pojedini su nastojali izvornost pripisati ljudskom individualitetu, i savršenim čovjekom smatrali su onog koji ima razvijen individualitet, a bilo je i onih koji su izvornost promatrali sa stanovišta čovjeka kao društvenog bića, i idealnim čovjekom su predstavljali onog koji se posvetio drugim, a ne sebi.

Ipak, među svim ovim stajalištima, svjetonazorima i pogledima, ponekad međusobno suprotstavljenim, može se naći nešto zajedničko, a to je da su svi tog uvjerenja da savršenog čovjeka odlikuju velike razlike u odnosu na obične ljude, a da se svi pojedinci moraju truditi da dospiju na tu idealnu razinu. Usljed toga, takvo biće smatrali su vrlo rijetkim, katkad su odbrojavali iščekujući njegovu pojavu, ponekad je vladalo uvjerenje da se savršeni čovjek jedanput pojavio u prošlosti, a ponekad je postojalo vjerovanje kako treba čekati s nadom njegovog pojavljivanja.

Savršenog čovjeka su nazivali različitim imenima. Buda ga je zvao *Arhat*, Konfučije *Kiun Tseu*, kod sljedbenika joge imenovan je *plemenitim čovjekom*, kod sufija to je *pol*, *šejh*, *pir* njihovog tarikata, kod Niče *natčovjek*, a - od svijuzvišenijim - Kur'an ga naziva *Božijim namjesnikom (halifa)*.

Korijeni traganja za savršenim čovjekom

Kazali smo da je čovjek tokom povijesti bio permanentno u traganju za savršenim čovjekom i njegove odlike je uzimao iz religija, tradicija i filozofskih učenja. No, sada želimo vidjeti odkuda ovo traganje, zašto se čovjek upustio u potragu?

Odgovor je u činjenici da čovjek, prije svega, posjeduje stremljenje ka savršenstvu koje je skriveno u samoj ljudskoj biti ta odlika vuče ga ka savršenstvu. To ga je potaklo da traga za boljim i uzvišenijim čovjekom, da bi i u svom biću osjetio njegovo savršenstvo.

Osim toga, riječ je o distanciranju od nedostataka i omalovažavanja i bijegu od slabosti i moralne bijede. Ovo je, po riječima nekih psihologa, naprimjer Alfreda Edlera, dio temeljnih ljudskih stremljenja, i to je čovjeka nagnalo da traga za savršenijim bićem, koje nema nedostataka i slabosti.

Upravo želja za savršenstvom i bijeg od slabosti i nedostataka čovjeka su motivirali da se angažira i traga za uzorom, uzorom za svoje ponašanje, postupke, pa čak i mišljenje.

*Sinoć je šejh sa svijetom obišao grad
Umoran sam od sotone i divlje zvijeri, čovjeka tražim*

*Kazali su nećeš naći, mi smo tražili
Rekao je onog što se ne može naći, njega tražim.*

Čovjek našeg doba, također, izgubio je usljed samootuđenja i industrijalizacije, svoju prvotnu prirodu, ali i dalje parcijalno traga za savršenim čovjekom.

Ako pogledamo stremljenja mladih, intelektualne, znanstvene pa čak i sportske prvake, shvatamo da su neki sebi uzeli za uzore filozofe i naučnike, neki sportske junake, poznate umjetnike, a neki, također, u izrazitom gubitku kulture i vjerodostojne spoznaje, uzeli su za uzore i mjeru postupke lažnih filmskih i pozorišnih zvijezda.

Pogled na odlike savršenog čovjeka

Svi koji su govorili o savršenom čovjeku opisali su ga jednim zbirom atributa ljudskog savršenstva i moralnih vrlina. Spomenut ćemo neke attribute i odlike koje su zajedničke savršenom čovjeku u svim školama i tradicijama.

Savršeni čovjek je čovjek koji je uzvišeniji i bolji od drugih, čovjek koji utječe i prodire u duše i srca.

Savršeni čovjek je čovjek koji je zajedno sa drugim ljudima, ali mu se mišljenje i stavovi razlikuju od ostalog puka. Drugi razmišljaju o sebi i zarobljeni su sami sobom, međutim on razmišlja o drugima i sudbini ljudi.

Savršeni čovjek nije samo akumulirao znanje, a da ne daje korisne, istinske plodove, on je ličnost koja svojim djelima i ponašanjem upućuje druge.

Savršeni čovjek je osoba koja je sve svoje potencijale i attribute svoga bića stavila na raspolaganje, a svoju ličnost podredila uzdignuću života.

Savršeni čovjek je osoba koja je prevazišla svoju ličnu prirodu i vlastitim izborom dostigla stepen samog ideala.

Savršeni čovjek oslobodio se zatvora tijela i oslobodio je svoju dušu na pozornici egzistencije svih stega i okova. Takav čovjek, iako bi bio jedini, međutim, njegova veličina je izvor utjecaja na hiljade drugih tijela. On je upućivač i nastoji ukloniti teret sa drugih ljudi. Nije onaj koji stavlja teret na njihova leđa. Savršeni čovjek je uzor, ne samo tokom života, nego čak i poslije smrti on ostaje biti uzor ljudima.

Savršeni čovjek uživa takvu veličinu da nikad nije pod dominacijom vremena i prostora, uvijek je popularan i među običnim i među uglednim ljudima.

Preveo s perzijskog: Ekrem Tucaković